

**ГЕНДЕРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ:
ВІД ІДЕОЛОГІЇ ДО МОРФОЛОГІЇ**

Олефір Г.І., Дейнеко І.А., Дейнеко І.В.

Поширення вживання фемінітивів – сучасна тенденція розвитку мови внаслідок впливу процесів у суспільстві для системної ідентифікації й валоризації жінки в текстах. Історія соціолінгвістичного опору франкомовного суспільства вживанню фемінітивів і фемінізації тексту загалом, як і поступовий перехід до гендерної нейтральності в текстах, має значні відмінності в різних франкомовних країнах. У канадській провінції Квебек ще в 1979 році було видано перші рекомендації щодо вживання фемінітивів, які відтоді уточнювались і доповнювались. У 1988 році до процесу активно долучилася Швейцарія, а в 1993 році – Бельгія.

Франція, за якою визнають право остаточного рішення з усіх питань, що стосуються французької мови, тривалий час займала вичікувальну позицію, запровадивши суттєві зміни щодо лінгвістичної гендерної ідентифікації наприкінці 1990-х років після перших нерішучих кроків у 1984 році. Нарешті, у 2019 році використання фемінітивів ухвалила Французька академія.

***Ключові слова:** фемінітив, фемінізація тексту, гендерна ідентифікація у мові, гендерний маркер, гендерна нейтральність, гендерно-нейтральні словоформи.*

**GENDER IDENTIFICATION IN FRENCH: FROM IDEOLOGY TO
MORPHOLOGY**

Hanna I. Olefir, Ivan A. Deineko, Iryna V. Deineko

The spread of the feminines (gender-marked nouns) is a modern trend of the language development resulting from the social processes. It is taking place within systemic identification and validation of the woman in texts. The history of sociolinguistic opposition of the French-speaking society to the use of feminines and text feminization has significant differences between various French-speaking countries, a subject researched by linguistics, sociolinguistics and geolinguistics. The Canadian province of Québec published its recommendations on use of feminines as early as in 1979; later they were elaborated, refined and expanded. Swiss Geneva passed provisions for the feminisation of professions in 1988; a respective guide was developed in 1991. Respective Belgian regulations were introduced in 1993.

However, all the French-speaking countries recognise France's right to take any final decision regarding questions of the French language. The country had a waiting attitude and made its first steps towards gender identification in 1984, while the big changes that attracted the attention of the society took place in 1998. Since then detailed revision of the language policy became regular aiming at securing a strong position in the modern world. In 2018, the use of feminines was ordered to be obligatory in the legal documents. French academic circles stress that "the natural evolution" of the language is taking place.

***Key words:** feminines, text feminisation, gender identification in language, gender marking, gender neutrality, gender-neutral word forms.*

**ГЕНДЕРНАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ:
ОТ ИДЕОЛОГИИ К МОРФОЛОГИИ**

Олефир А.И., Дейнеко И.А., Дейнеко И.В.

Распространение употребления феминитивов – современная тенденция развития языка вследствие влияния процессов в обществе для системной идентификации и валоризации женщины

в текстах. История социолонгвистического сопротивления франкоязычного общества употреблению феминитивов и общей феминизации текста, как и постепенный переход к гендерной нейтральности в текстах, имеет значительные отличия в разных франкоязычных странах. В канадской провинции Квебек еще в 1979 году были изданы первые рекомендации относительно употребления феминитивов, которые с тех пор уточнялись и дополнялись. В 1988 году к процессу активно присоединилась Швейцария, а в 1993 – Бельгия.

Франция, за которой признают право окончательного решения по всем вопросам касательно французского языка, долгое время занимала выжидательную позицию, внося существенные изменения относительно гендерной идентификации в конце 1990-х годов после первых робких шагов в 1984 году. Наконец, в 2019 году употребление феминитивов утвердила Французская академия.

***Ключевые слова:** феминитив, феминизация текста, гендерная идентификация в языке, гендерный маркер, гендерная нейтральность, гендерно-нейтральные словоформы.*

Давно відомо, що мова розвивається разом із соціумом, фіксуючи зміни насамперед у своєму словниковому складі. Останнім часом, з огляду на посилення гендерної чутливості в суспільстві і боротьбу із дискримінацією жінок, у тому числі й на лінгвістичному рівні, все більше мов беруть за правило вживання фемінітивів.

Скасування на законодавчому рівні заборони для жінок на цілий ряд професій показала нагальну потребу використання фемінітивів у професійних колах, які традиційно вважалася чоловічою цариною. Насамперед, це – високі державні посади, управлінські посади, престижні професії, які потребують тривалого навчання, військова служба, правоохоронна діяльність, металургійна, гірнична, харчова галузі, транспорт, зв'язок, сільське господарство тощо. На час написання цієї статті можна згадати правлячих королев Великої Британії, Данії, Нідерландів, президенток Швейцарії, Греції, Словаччини, Естонії, Грузії, Ефіопії, Болівії, очільниць уряду Фінляндії, Сербії, прем'єрок Данії, Норвегії, Ісландії, канцлерку Німеччини, генерал-губернаторку Канади, директорку-розпорядницю Міжнародного валютного фонду, не говорячи вже про численних міністерок, депутаток, очільниць, керівниць, керманічок, шефінь усіх рівнів, діячок, наукинь, дослідниць, винахідниць, гравчинь, письменниць, поеток, драматургинь, диригенток, фотографинь, мисткинь із світовим ім'ям, відомих політикинь, політологинь, соціологинь, аналітикинь, фундаторок, кураторок, журналісток, спікерок, ріелторок, лікарок, хірургинь, стоматологинь, адвокаток, прокуророк, авторок, перекладачок, видавчинь, гонциць, інженерок, архітекторок тощо. Тому, в сучасному суспільстві гостро постало питання системної ідентифікації й валоризації жінки в текстах, на письмі та в усному мовленні, оскільки людство засвоїло урок, що дискримінація жінок на лінгвістичному рівні виправдовує дискримінацію на громадянському рівні.

Актуальність цієї статті зумовлює потреба систематичної і системної фемінізації тексту. Її **метою** є проаналізувати історію соціолінгвістичного опору франкомовного суспільства вживанню фемінітивів і фемінізації тексту загалом як і появу гендерно-нейтрального письма. Для досягнення поставленої мети розв'язано такі **завдання**: проаналізувати історію появи законодавчих актів, які регулюють вживання фемінітивів у франкомовній спільноті; дослідити шлях від фемінітивів до фемінізації тексту загалом; прослідкувати як гендерна ідентифікація у французькій мові

поступово перейшла до гендерної нейтральності в текстах. **Об'єктом дослідження** стали відповідні регуляторні акти уповноважених інституцій Франції, Канади, Швейцарії і Бельгії. **Предмет дослідження** склали способи творення фемінітивів у французькій мові та їхні відмінності залежно від країни й історичного періоду, лінгвістичні прийоми фемінізації тексту, способи гендерної ідентифікації у французькій мові та прийоми досягнення гендерної нейтральності. У статті застосовано описовий і зіставний **методи**, а також метод вивчення документальних джерел і систематизації. **Наукова новизна** статті полягає в першій спробі систематизувати способи мінімалістичної і максималістичної фемінізації тексту як і прийоми досягнення гендерної нейтральності в текстах.

Сьогодні фемінітиви, фемінізація тексту, гендерна ідентифікація у мові і гендерна нейтральність є предметом дослідження лінгвістики, соціолінгвістики й геолінгвістики. Ці питання залишаються делікатними для сучасного соціуму і досі не врегульованими, оскільки викликають жваві суперечки у мовних спільнотах. Не лише мовознавці, а й соціологи, політики, журналісти висловлюють чимало різних, подекуди діаметрально протилежних, думок і поглядів на проблему, що є доволі болісною для суспільства і вимагає ґрунтовного розпрацювання з боку фахівців гуманітаріїв. Інтерес до історії фемінізації франкомовного суспільства засвідчується чималою кількістю статей, присвячених цій проблемі, як і фундаментальних досліджень [8; 2; 4; 5; 7; 6; 3; 9; 1].

У франкомовному світі першими відреагували на запит суспільства у канадській провінції Квебек, де ще в 1979 році Офіс французької мови, створений в 1961 році, з 2002 року відомий як Квебекське управління французької мови, видав рекомендації щодо вживання фемінітивів на позначення посад, наукових ступенів і звань та узгодження детермінанта в жіночому роді. Ця інституція уповноважена відслідковувати еволюцію лінгвістичної ситуації в Квебеку і слідкувати, щоб французька мова була природньою і звичною мовою у спілкуванні, професійному середовищі, торгівлі, ділообігу для адміністративних структур і підприємств. Це стало наслідком потужного руху феміністок на Північно-американському континенті в кінці 70-х років. Зокрема, федеральний уряд Канади поставив собі за мету провести стандартизацію і скласти класифікатор професій, доступних як чоловікам, так і жінкам, що стало приводом для аналізу гендерної актуалізації в офіційних мовах Канади, французькій та англійській. Офіс французької мови доручив підпорядкованій йому комісії з питань термінології вивчити проблему і зорієнтувати суспільство на вживання фемінізованих форм. Тому, в 1979 році, в офіційній газеті Квебекського уряду, були видані рекомендації використовувати фемінітиви повсюди, де це можливо [24]. Це могли бути форми жіночого роду, які вже прижилися в узусі (*couturière, caissière, vendeuse, coiffeuse, danseuse, gardienne, patronne, avocate*); форми спільні для обох родів, де гендерна приналежність позначається за допомогою детермінатива (*une bactériologiste, une aide-comptable, une photographe, la porte-parole, la juriste, la cardiologue, cette stagiaire, cette peintre, cette géocartographe*) або іншого елемента (*une première ministre, une chef adjointe, une chef-cuisinière, une secrétaire-rédactrice, une*

téléphoniste-opératrice, une haute fonctionnaire); новоутворені іменники на основі морфологічних правил французької мови, шляхом додавання відповідних флексій (*attachée de presse, soussignée, assistante, commerçante, fabricante, savante, chirurgienne, mathématicienne, technicienne, informaticienne, criminelle, boxeuse, chômeuse, chroniqueuse, entrepreneuse, investisseuse, banquière, officière, bijoutière-artisane, forestière, accompagnatrice, correctrice, communicatrice, examinatrice, formatrice, vérificatrice*); або просто шляхом додаванням слова жінка (*une femme-magistrat, une femme-chef d'entreprise, une femme-ingénieur*). У подальшому від останньої моделі швидко відмовились на користь власне нових словоформ, парних іменників або гендерно нейтральних термінів, за браком мовної симетрії, адже ніхто не хотів казати *un homme-médecin, un homme-analyste, un homme-ministre, un homme-chef*, та під впливом англійської мови, яка тяжіє до гендерно-нейтральних словоформ (*firefighter* замість *fireman, police officer* замість *policeman*). Цікаво, що за версією Американської спілки діалектів гендерно-нейтральний займенник *they* став словом десятиліття 2010-2019. Виняток зробили для словоформ, де *homme* є невід'ємною складовою (*homme d'affaires – femme d'affaires, homme de lettres – femme de lettres*). І вже у 1980 році були запропоновані осучаснені форми фемінітивів, утворені на основі найбільш загального правила (*auteure, chercheuse, défenseuse, professeuse*), на противагу формам *autrice, chercheuse, défenseuse, professeuse*, які існували протягом багатьох століть у французькій мові, проте стали мало вживаними. Такий словотвір був особливо рекомендований для професій, зафіксованих у словнику лише в чоловічому роді (*ingénieure, sculpteure, camionneure, chauffeure, metteure en scène, gouverneure*). Проти всіх цих новоуведень рішуче виступила Французька академія у Франції.

У 1981 році Офіс французької мови видав рекомендації щодо фемінізації адміністративних текстів, які залишаються чинними і досі [25]. Базові стратегії передбачали зазначення в офіційних документах повних назв посад, наукових ступенів, звань, апелятивів у формах обох родів; використання в усіх адміністративних текстах по можливості гендерно-нейтральних колективних іменників, які стосуються як чоловіків так і жінок (*la population de la ville, le corps étudiantin, le conseil municipal, le personnel, l'électorat*); на синтаксичному рівні вживання інфінітивних конструкцій, іменникових речень або безродових зворотів (*Un ou une des membres assumera la présidence. L'assemblée procédera à sa nomination* замість *Un des membres assumera la présidence. Il sera nommé par l'assemblée; Si l'étudiante ou l'étudiant n'est pas satisfait de sa note, il lui est possible de soumettre une demande* замість *Si l'étudiant n'est pas satisfait de sa note, il peut soumettre une demande; Un étudiant ou une étudiante pourra changer de groupe sans encourir de frais* замість *Un étudiant pourra changer de groupe sans qu'il ait à déboursier des frais; Les cadres ne doivent pas s'y inscrire et, le cas échéant, on annulera leur inscription* замість *Les cadres ne doivent pas s'y inscrire et, s'ils le font, on annulera leur inscription; Elle, il mettra fin à sa collaboration, si cette décision s'avère nécessaire* замість *Il mettra fin à sa collaboration, s'il le juge nécessaire*). Проте, у цьому ж таки документі сказано, що в разі неможливості застосувати описані вище стратегії, можна

попередньо зазначати, що форма чоловічого роду не є гендерно маркованою і позначає як чоловіків, так і жінок. Це мало стати крайнім рішенням, однак стало керівництвом до дії на довгі роки й загальмувало поширення фемінітивів в узусі.

У 1986 році, після тривалих досліджень спеціалізованого комітету в складі представників і представниць усіх соціальних прошарків і консультацій із лідерами громадської думки, Офіс французької мови опублікував рекомендації з узусу і правил словотвору фемінітивів *“Titres et fonctions au féminin: essai d’orientation de l’usage”*, якими послуговуються й досі. Цей аналіз існуючих, потенційно можливих, рекомендованих форм жіночого роду став орієнтиром для творення фемінітивів, які були неологізмами і, відповідно, не були зафіксовані академічними словниками.

У 1987 році, в межах політики фемінізації, Торгова палата Монреалю видала свої настанови *“Pratiques de féminisation dans la langue des affaires”*, Радіо-Канада свої – *“Application de la politique des programmes. L’image de la femme dans la programmation”*, а Монреальський університет оприлюднив перші рекомендації щодо фемінізації власне текстів *“La féminisation des textes. Guide d’écriture”*. За рік з’явився настанови від Міністерства освіти *“Pour un genre à part entière. Guide de rédaction pour des textes non sexistes”*, Міністерства вищої освіти і науки *“Ayons bons genres! Comment rédiger aux deux genres sans douleur”*, Міністерства юстиції *“Féminiser ou déssexiser?”* та лінгвістичної служби *“Les uns et les unes. Guide de communication non sexiste”*.

У 1991 році вийшли урядові довідники із фемінізації *“Au féminin: guide de féminisation des titres de fonction et des textes”*, *“Guide de rédaction non sexiste: pour un accord en tout genre”*, *“Règles de féminisation des règlements et politiques de l’Université du Québec”* від міста Монреаль, *“Guide de rédaction pour la féminisation des textes: une question d’équilibre”* від міста Квебек, де були викладені загальні положення утворення фемінітивів-неологізмів та правила узгодження на рівні речення задля фемінізації всіх видів текстів. Зокрема, відтепер, рекомендувалося повсюдне використання родових дублетів у повній формі (*ceux et celles; chacun ou chacune; elles ou ils; les enseignants et enseignantes; la vice-présidente ou le vice-président; Le directeur ou la directrice signera le formulaire*). Проте, якщо іменник має одну форму для обох родів, його повторювати було не слід (*la ou le titulaire; le nouveau ou la nouvelle cadre; les nombreuses et nombreux contribuables*).

Відтоді саме фемінізація текстів стала пріоритетним завданням Офісу французької мови, який задекларував, що фемінізація – це насамперед спосіб мислення, який має знайти своє відображення на письмі. Тому, поступово з’являлися все нові довідники, які доповнювали попередні: *“Classification nationale des professions: index des appellations d’emplois”* (1993), *“À juste titre. Guide de rédaction non sexiste”* (1994 [1998]), *“Guide de féminisation ou La représentation des femmes dans les textes”* (1997), *“La modification de l’appellation de la Fédération des professionnelles et professionnels salarié-es et des cadres du Québec”* (1998), *“Le français au bureau”* (2000), *“Avoir bon genre à l’écrit. Guide de rédaction épïcène”* (2006), *“Guide de féminisation ou la représentation des femmes dans les textes”* (2008).

У 2015 році, вже перейменоване Квебекське управління французької мови, видало нове розпорядження "*Féminisation des appellations de personnes et rédaction épïcène*", доповнене рекомендаціями 2018 року "*Féminisation des appellations de personnes et rédaction épïcène*", які підтверджували положення 1979 року Офісу французької мови щодо лінгвістичної фемінізації та гендерно-нейтральної редакції офіційних текстів. В останньому розпорядженні підсумовані всі наявні засоби, щоб забезпечити жінкам належну видимість у текстах, тим самим показуючи, що перепони для подібної редакції текстів не лінгвістичні, а, радше, соціологічні [23]. Із 80-х років минулого століття багато фемінітивів прижилися в узусі і стали звичним явищем, як і багато нейтральних словоформ, що дозволяє якісну редакцію гендерно-нейтральних читабельних текстів. Фемінізація власне тексту залишається актуальним завданням і вимагає адаптації нових композиційних навичок. З цією метою Квебекське управління французької мови створило *Banque de dépannage linguistique*, де постійно оновлюється список рекомендованих до вживання фемінітивів та наводиться вражаюча кількість прикладів гендерно-нейтральної редакції текстів [13]. Також дуже популярними стали різноманітні семінари або курси, де, власне, і навчають подібній редакції.

Гендерно-нейтральна редакція текстів передбачає маскулінізацію або фемінізацію, залежно від статі особи, назв професій, посад, наукових ступенів і звань за допомогою детермінатива (*Une ou un journaliste dirigera la table ronde. La ou le manager veillera à la parfaite conformité du règlement adopté par le groupe de travail. Ce ou cette spécialiste de la communication établit un contact avec le service.*), або вживання відповідного парного іменника з усіма потрібними узгодженнями (*Monsieur le juge a rappelé à la prévenue... Madame la juge a rappelé au prévenu... M X, recteur de l'Université,... Mme X, rectrice de l'Université, ... Deux aides gestionnaires sont inscrits au cours. Trois femmes sont engagées comme mécaniciennes. Un infirmier a remporté le concours. La brigadière a parfaitement rempli sa fonction.*). Якщо стать особи достеменно невідома, то використовується дублет (*Un poste de coordinatrice ou de coordinateur est à repourvoir dans les plus brefs délais. Le Grand Conseil élit sa présidente ou son président pour une année*).

У разі парного апелятива або переліку, першою зазначається форма жіночого роду (*Françaises et Français; Mesdames les déléguées, Messieurs les délégués; Mesdames les substitutes, Messieurs les substituts; les courtières et les courtiers; Afin de s'adresser au mieux aux femmes comme aux hommes, on privilégiera...*), проте граматичне узгодження і репріза робиться на основі чоловічого роду (*la nouvelle candidate ou le nouvel candiant inscrit; les professeures et professeurs sont invités; les inspectrices et inspecteurs y seront présents; toute citoyenne ou tout citoyen ayant le droit de vote est éligible au Conseil national*).

Якщо можливо, то слід уживати гендерно нейтральні лексичні одиниці, які позначають обидві статі (*chaque* замість *toute, tout* або *tous*; *chaque* замість *chacun* або *chacune des*; *quiconque* замість *celui qui* або *celle qui*; *à qui* замість *à laquelle* або *auquel*; *titulaire* або *bénéficiaire* замість *porteur* або *porteuse*; *les êtres humains* замість *les hommes*; *les personnes* замість *les femmes et les hommes*; *la révision* замість *le réviseur*

або *la réviseuse*; *les officiers de police* замість *les policiers* або *les policières*; *les membres du conseil* замість *les conseillers* або *les conseillères*).

Також рекомендують використовувати колективні іменники, які дозволяють уникнути іменника в чоловічому роді, вжитого у загальному значенні (*la direction* замість *le directeur*; *le tutorat* замість *le tuteur*; *le lectorat* замість *les lecteurs*; *la police* замість *les policiers*; *le personnel* замість *les employés*; *la clientèle* замість *les clients*; *l'équipe rédactionnelle* або *la rédaction* замість *les rédacteurs*; *l'équipe de révision* або *la révision* замість *les réviseurs*; *l'équipe médicale scolaire* замість *le médecin et l'infirmière scolaire*; *le service de traduction* замість *les traducteurs*; *les membres du corps professoral* замість *les professeurs*; *le corps électoral* замість *les électeurs*). Іменники, які мають форму спільну для обох родів рекомендовано вживати у множині (*les propriétaires*, *les médecins*, *les locataires*, *des adversaires*, *des parlementaires*, *aux scientifiques*, *aux linguistes*, *aux psychologues*).

На синтаксичному рівні йдеться про використання номінальних безособових конструкцій, які наголошують на праві, владі, компетентності, стані, а не особі (*Date de naissance* замість *Né/Née le...*; *Formation à la médiation* замість *Formation de médiateur*; *Juge spécialiste en* замість *Juge spécialisé(é)* або *spécialisée en*; *Le tribunal fixe les sanctions de sorte que...* замість *le(la) juge fixe...*; *Les secours sont arrivés* замість *Les sauveteurs...*; *En cas de blessure, ne pas laisser l'élève sans surveillance dans l'attente d'une prise en charge professionnelle* замість *Ne pas laisser l'élève blessé seul en attendant qu'il soit pris en charge par un professionnel*; *Un ou une des membres assumera la présidence*. *L'assemblée procédera à sa nomination* замість *Un des membres assumera la présidence*. *Il sera nommé par l'assemblée*).

Також рекомендовані пасивні конструкції, де об'єкт дії стає суб'єктом (*L'instruction est menée avec diligence* замість *Le juge mène l'instruction avec diligence*; *Les émoluments sont calculés en fonction du temps consacré à la prestation* замість *Le requérant acquittera un émolument calculé en fonction du temps consacré à la prestation*; *L'accès au centre de documentation est libre* замість *Les utilisateurs ont librement accès au centre de documentation*). Але, якщо пасивна конструкція вимагає граматичного узгодження в роді, її рекомендовано замінювати на активну, де узгодження не потрібне (*Chers et chères collègues, nous vous convoquons, par la présente, à la réunion* замість *Chers collègues, vous êtes convoqués, par la présente, à la réunion*).

Інколи, щоб уникнути гендерного маркування, можна випускати артикль (*Cherchons auxiliaire de soins*; *Madame Dupont, témoin, affirme que...*; *PME possédant marque très connue dans l'équipement de bureau recherche responsable de la sécurité informatique*; *Étude de notaire désire engager avec entrée en fonction immédiate juriste pour son service des cédulas hypothécaires*.)

У Швейцарській Конфедерації лише у 1981 році до Конституції було включено статтю, яка встановлювала рівні права між жінками і чоловіками. На рівні Конфедерації та у кантонах із 1988 року існують Бюро гендерної рівності, керовані відповідно *cheffe* та *déléguée*, тоді як у Франції існує профільне міністерство на чолі із міністеркою. Також на рівні Конфедерації не існує жодного регуляторного закону,

лише в кантоні Женева діє закон від 1988 року, який передбачає фемінізацію назв професій і недопущення сексизму в текстах. Проте в ньому жодним чином не визначено способи недискримінативного словотвору. Лінгвістичними суперечками, координацією кантональних рішень і обміном інформацією займається Делегація з французької мови франкомовної Швейцарії.

У 1991 році, з метою конкретизації політичних рішень, у Швейцарії вийшов власний довідник із фемінізації із відповідними інструкціями, які дещо відрізнялися від канадських [16]. Швейцарці виявилися максималістами в боротьбі за гендерну маркованість у мові і взялися відстоювати видимість жінок не тільки на граматичному рівні, а й на фонетичному (*écrivaine, ramoneuse, horlogère, usagère, sapeuse-pomprière, électricité*), що можна пояснити впливом німецької мови. Фемінітиви гельветійського гатунку утворюються в основному за допомогою різних суфіксів і можуть бути охарактеризовані як неологізми (*chefe, pédègère, annonceuse, travailleuse sociale*), так і консерватизми (*autrice, ambassadrice, directrice, mairesse, poétesse, consulesse, pastoresse, Suisse*). У 1994 році, за авторством редакторки попереднього довідника, були видані рекомендації щодо гендерно-нейтральної редакції шкільних документів у контексті недискримінативної освіти “*Pour une éducation épicienne. Guide de rédaction et de ressources de documents scolaires s’adressant aux filles comme aux garçons*”, а в 1999 році вийшов “*Le nouveau dictionnaire féminin-masculin des professions, des titres et des fonctions*”.

Недискримінативний словотвір і недопущення сексизму в законодавчих текстах були дотримані в новій редакції Швейцарської федеральної конституції, яка набрала чинності в 2000 році. В грудні того ж року вийшли настанови від Федеральної канцелярії щодо несексистської редакції адміністративних і законодавчих текстів “*Guide de formulation non sexiste des textes administratifs et législatifs de la Confédération*”, а в 2001 році з’явилися настанови гендерно-нейтральної редакції адміністративних і законодавчих текстів, де викладені рекомендації для юристів, судмедекспертів, викладачів і всіх, кого турбує дотримання рівності прав жінок і чоловіків, деонтологічні, лексичні і синтаксичні підходи для редакції текстів [21]. Ці рекомендації не надто відрізнялися від канадських, проте мали певні особливості, які почали ускладнювати ситуацію. Зокрема, було запропоновано дзеркальну маскулінізацію суто жіночих професій (*le fileur, le sage-homme*); інклюзивне написання за допомогою дефіса, а не дужок (*les employé-e-s, les étudiant-e-s, les assistant-e-s, chacun-e*) та за допомогою похилої риски у випадку із суфіксами (*administrateur/trice, chercheurs/euses, huissier/ère*); подачу словоформ у переліку в алфавітному порядку (*les architectes, les décorateurs et décoratrices d’intérieur, les ingénieur-e-s, les maçonnes et les maçons, les plombières et les plombiers travaillent toutes et tous dans le bâtiment. Aujourd’hui le Conseil d’État a reçu les député-e-s ainsi que les maires et les mairesses, les préfets et les préfètes*); робити граматичні узгодження не на основі чоловічого роду, а із найближчим іменником, як це практикувалося до XVII століття, коли чоловічий рід став домінуючим у граматиці (*les collaborateurs et collaboratrices étaient nombreuses à*

la réunion; les serrurières et serruriers étaient contents; les représentants et les représentantes syndicales et patronales ont fait une importante déclaration).

Для юристів існують настанови для редакції текстів закону і підзаконних актів “*Principes de technique législative. Guide de rédaction des textes législatifs et réglementaires*”, а для журналістів настанови “*Image de femmes - langage d'hommes? En finir avec les clichés!*”.

Для унормування гендерно-нейтральної редакції текстів, у 2018 році було видано рекомендації при університеті Лозанни [19] і директиви від університету Женеви в 2020 році [26], які зафіксували правила гендерно-нейтральної та інклюзивної редакції документів в академічному середовищі. Зокрема наголошується на систематичному вживанні фемінітивів (*rectrice, doyenne, professeure, auteure, chercheuse*); колективних іменників (*les titulaires d'un master, les bénéficiaires d'une bourse, le personnel enseignant, le collège professoral, le corps étudiantin, l'équipe de recherche, le groupe administratif et technique, les membres du rectorat, la direction, la présidence, les responsables*); інфінітивних конструкцій (*être titulaire d'un doctorat, posséder un diplôme, être capable de travailler en équipe*); лише одного дефісу для іменників у множині (*les étudiant-es, les doctorant-es*); похилої риси для детермінативів (*le/la professeur-e, son/sa doctorant-e*); узгодження із останнім іменником (*les vice-recteurs et les vice-rectrices sont nombreuses, les doyennes et doyens sont satisfaits*).

Проте, Делегація з французької мови франкомовної Швейцарії завжди відстоювала позицію, що для забезпечення рівних прав жінкам і чоловікам недостатньо самого лише дотримання всіх рекомендацій на лінгвістичному рівні, мають відбутися справжні зміни у соціумі, які зроблять досяжними для жінок відповідальні й престижні посади та високі позиції в суспільстві. Тому, лінгвістичні суперечки щодо видимості жіночого роду в текстах є, звісно, корисними, але вони не мають стати своєрідним алібі для збереження успадкованої культурної дискримінації.

У Бельгії питання фемінітивів врегульовано на рівні держави. Зокрема, декрет Французької громади Бельгії від 21 червня 1993 року, який попередньо було розглянуто Вищою радою (бельгійською) французької мови, і постанова Кабінету Французької громади Бельгії від 13 грудня 1993 року визначали вживання фемінітивів на позначення професій, посад, наукових ступенів і звань у текстах законів, декретів, урядових постанов, і розпоряджень, циркулярів, інструкцій, директив, в адміністративному листуванні, контрактах, актах купівлі-продажу, адміністративних приписах, навчальних виданнях для всіх державних структур та, навіть, оголошеннях про пошук роботи. Хоча жодні санкції в разі порушення цих приписів, як і власне форми фемінітивів, не були прописані, вони посприяли стрімкому поширенню фемінізованих форм у мас-медіа та щоденному житті франкомовної громади.

Бельгійські настанови щодо фемінізації текстів, у преамбулі яких зазначено, що інколи добре посприяти позитивним змінам у поглядах і ставленні, вийшли 2 лютого 1994 року і були затверджені виконавчою владою франкомовної громади [14]. Це було зроблено із метою визначення мовних рамок для творення фемінітивів у межах класичних правил французького словотвору. Спеціальна комісія з фемінізації, у складі

лінгвістів і депутатів парламенту, розробила і рекомендувала для вживання близько 1500 термінів. На відміну від швейцарців та канадців, бельгійці надали перевагу двородовим формам, де рід визначається за допомогою детермінатива (*un(e) écrivain, un(e) commissaire*), особливо у випадку із суфіксом *-eur* (*un(e) professeur, un(e) auteur, un(e) ingénieur, un(e) docteur*).

Ці рекомендації включають ряд теоретичних положень, які замість внести ясність, породили напругу в суспільстві, коли граматичний рід стали асоціювати зі статтю, становищем і видимістю жінки в суспільстві загалом, тобто дебати із лінгвістичної площини перейшли в соціологічну, зустрівши значний опір у франкомовній спільноті.

Тому настанови переглядалися, доповнювалися і оновлювалися в 2005 і 2014 роках. У преамбулі останнього видання прямо прописано, що настанови носять рекомендаційний характер і користувачам надається право вибирати із кількох можливих варіантів, оскільки основне – це фемінізація, а власне форма є другорядною і її з часом визначить узус (*une défenseuse, une défenseur, une défenseure; une doctoresse, une docteure, une docteur; une enquêteuse, une enquêtrice; une sculptrice, une sculptrice*) [20]. Також зазначено, що перевага надається формам, де рід проявляється більш очевидно, тобто тепер *une ingénieure* визначається більш прийнятним за *une ingénieure, une professeure* краще за *une professeur, une proviseure attentive* доцільніше за *une proviseur attentive*, оскільки це сприяє широкому систематичному застосуванню найзагальнішого правила творення жіночого роду в французькій мові й зникненню нерегулярних винятків. Саме тому форми *auteure* і *écrivaine* вже прижилися в узусі. Якщо форми існують давно і утворені на основі відповідних суфіксів, рекомендовано надавати перевагу саме їм (*ambassadrice, aviatrice, compositrice, apicultrice, éditrice, lectrice, exploratrice, médiatrice, chercheuse, chasseuse, nageuse, acheteuse, entraîneuse, emprunteuse, transporteuse, postière, menuisière, artisane, pharmacienne*). По аналогії утворюються фемінітиви від англіцизмів (*gameur – gameuse, slameur – slameuse, tradeur – tradeuse, basketteur – basketteuse, footballeur – footballeuse*). У настановах також пропагується інклюзивне написання, проте на відміну від швейцарців, допускається кілька графічних варіантів (*le ou la candidat(e), candidat-e, candidat.e, candidat/-e; les candidat.e.s, candidats-es; le ou la directeur-trice, directeur,-trice, directeur/-trice; les directeurs-trices, directeurs,-trices; le ou la plombier-ière, plombier/-ière, plombier,-ière, les plombiers-ières, plombiers.ières; le ou la colonel-le, colonel(le), les colonel(le)s, colonels/-les*). Рекомендовано максимально уникати слова *homme* (*politiques* або *responsables politiques* замість *hommes politiques*; *gens d'affaires* замість *hommes d'affaires*; *gens de métier* або *professionnels* замість *hommes de métier*; *écrivains* або *gens de lettres* замість *hommes de lettres*).

Проте, всі франкомовні країни завжди визнавали право ініціативи, як і право остаточного рішення з усіх питань, що стосуються французької мови, за Францією, яка тривалий час займала вичікувальну позицію.

У Франції перші кроки щодо лінгвістичної гендерної ідентифікації були зроблені у 1984 році, коли за ініціативи Івет Руді, тодішньої міністерки із прав жінок, було створено відповідну термінологічну комісію результати роботи якої вилились у появу

11 березня 1986 року першого циркуляра прем'єр міністра "*La féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*", який унормовував не тільки вживання, а й способи творення фемінітивів. На жаль, ця ініціатива не була підтримана ні тогочасним політикумом, ні діловими колами, ані Французькою академією, тому положення циркуляра не були впроваджені.

Показовим є той факт, що *Académie française*, одна із найстаріших інституцій Франції, заснована в 1635 році кардиналом Рішельє, яка складається із незмінного числа сорока членів, прийняла до своїх лав першу жінку – письменницю Маргеріт Юрсенар – лише у 1980 році. Відтоді цієї честі удостоїлись ще семеро жінок – філологиня, есеїстка, перша жінка-професорка Колеж де Франс Жаклін Ромії (1988), історикиня Елен Карер д'Анкос (1990), письменниця, актриса Флоранс Деле (2000), алжирська письменниця, перекладачка і режисерка Асія Джебар (2005), адвокатка і політикиня, колишня міністерка охорони здоров'я Сімона Вейль (2008), письменниця-прозаїк Домінік Бона (2013), філософиня, філологиня, перекладачка Барбара Кассен (2018). Тобто, за всю історію Французької Академії, серед з понад 720 "безсмертних" було тільки 8 жінок.

Лише через дванадцять років, завдяки новій хвилі збурення в суспільстві, коли семеро жінок міністерок, підтримані тодішніми прем'єр міністром Ліонелем Жоспенем і президентом Республіки Жаком Шираком, виступили з вимогою звертатися до них *Madame la ministre*, 6 березня 1998 року вийшов наступний циркуляр прем'єр міністра "*La féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*", що підтвердив норми попереднього, які запроваджувались недостатньо активно. Відтоді справа зрушила з місця, хоча Французька академія, наукова установа, яка покликана піклуватися про стан французької мови, зокрема шляхом відслідковування необхідності внесення змін, розробки і впровадження мовних стандартів, визначення правил належного вжитку, розробки Словника Французької академії, видання рекомендацій і участі в роботі різноманітних комісій з термінології, висловила рішуче проти широкого запровадження фемінітивів і розкритикувала ініціативу інших франкомовних країн [10]. На її думку, іменники, які засвідчують високий соціальний статус посади (*sénateur, ministre, maire, médecin, professeur*), мають форму лише чоловічого роду, яку слід розглядати не як гендерно-марковану, а як спільну для обох статей. Тоді як менш престижні заняття легко піддаються фемінізації (*boulangère-pâtissière, institutrice, serveuse, travailleuse*). Тобто прийнятним визнавали *une secrétaire*, але *Madame le secrétaire d'État*; *une contrôlease d'autobus*, але *Madame le Contrôleur des finances*; *la directrice d'école* але *Madame le Directeur d'administration centrale*. Серед іншого, захищаючи правила, якими керуються при збагаченні словникового складу мови, Французька академія виступила проти системних намагань з боку лоббі впливових франкомовних меншин нав'язати форми-варваризми (*docteure, auteure, acquéreuse, chercheuse, entraîneuse, enquêtrice, sapeuse-pomprière*), або сміхотворні, які спонукають замислитись над проблемою полісемії (*ambassadrice* – дружина посла, *mairresse* – дружина мера, *générale* – дружина генерала, *capitaine* – дружина капітана, *pharmacienne* – дружина аптекаря, *cuisinière* – кухонна плита,

jardinière – горщик для квітів та овочева рагу, *souffleuse* – пневмоочишувач) та пейорації (суфікси *-esse, -euse, -trice: cheffesse, jugesse, maîtresse-assistante, chercheuse, sculpteuse, sculptrice, illustratrice*). Проте, це були слабкі аргументи, оскільки полісемія існує і в межах чоловічого роду (*dépanneur* – майстер з ремонтних робіт (електрик, автомеханік, слюсар) або бакалійна лавка, яка працює, коли інші магазини зачинені; *distributeur* – диспетчер; кінопрокатник або банкомат, торгівельний автомат; дозатор; розподільний клапан; оптова фірма; *facteur* – поштар або фактор; коефіцієнт), а контекст завжди дозволяє уникнути плутанини.

У 1999 році вийшли настанови “*Femme, j’écris ton nom... Guide d’aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*”, розроблені спільними зусиллями Національного центру наукових досліджень і Національного інституту французької мови під редакцією тодішнього віце-президента Вищої ради французької мови [17]. Цей документ, фундаментальне дослідження на 119 сторінках, де були враховані всі напрацювання франкомовної спільноти Канади, Швейцарії і Бельгії, містив історичний екскурс питання, різні способи творення фемінітивів, огляд складних випадків, розлогу бібліографію і власне список фемінітивів. Однак, ці настанови не були підтримані урядом Франції і тому носили рекомендаційний характер, не ставши обов’язковими для виконання. Більше того, вони напругу суперечили позиції, яку офіційно оприлюднила Французька академія.

У 2014 році, зважаючи на невпинний процес фемінізації в суспільстві, у декларації під назвою “*La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres*” Французька академія таки висловилася за прийнятність використання фемінітивів, які прижилися в узусі і були зафіксовані в останньому (восьмому (1932-1935)) виданні Академічного словника (*attachée, employée, avocate, candidate, artisane, bûcheronne, pharmacienne, postière, rameuse, auditrice, aviatrice, compositrice, éditrice, électricienne, exploratrice, factrice*), або увійдуть у наступне (дев’яте (2019)) видання, що вже готувалося. Академіки знову рішуче постали проти форм *professeuse, recteure, sapeuse-pomprière, auteure, ingénieure, procureure, chercheuse*, вважаючи їх такими, що суперечать класичним правилам словотвору. Проте вони зазначили, що у неофіційному спілкуванні такі фемінітиви можуть використовуватися [18]. Попри потужний рух за фемінізацію французької мови, академіки ще в 2016 році рішуче не радили, проте й не забороняли, вживати фемінітиви на позначення назв професій, офіційних посад, наукових ступенів і звань, за винятком форм, де жіночий рід закріпився і став природнім в узусі для окремих, традиційно жіночих і не надто престижних, професій (*drapière, tisserande, fileuse, des berseuse, fermière, sage-femme, infirmière, institutrice, directrice d’école, actrice, musicienne, poétesse*).

21 листопада 2017 року вийшов черговий циркуляр прем’єр міністра “*Circulaire relative aux règles de féminisation et de rédaction des textes*”, в якому французький уряд, керуючись узятим на себе зобов’язанням посилювати рівність між жінками та чоловіками, закликав до систематичної фемінізації назв професій, посад, наукових ступенів і звань, за винятком гендерно-нейтральних словоформ, зокрема в публікаціях в урядовій газеті Французької Республіки, де реєструються всі законодавчі події та

основні юридичні тексти національного уряду і парламенту Франції на кшталт законів, нормативних актів (ордонанси, постанови, накази, розпорядження), офіційних декларацій тощо. Цей циркуляр, серед іншого, зафіксував правила фемінізації і редакції офіційних юридичних текстів на основі настанов “*Femme, j’écris ton nom...*” У Циркулярі чоловічий рід визначено як граматично нейтральний та покладено край тривалим суперечкам щодо інклюзивного написання, якому не місце в офіційних документах (*député.e.s, agent.e.s, électeur.rice.s*) [22]. Місяцем раніше, у своїй декларації від 26 жовтня 2017 Французька академія також висловила про недоречність упровадження інклюзивного написання, оскільки воно шкідливо впливає на мову, примножує орфографічні знаки, ускладнює синтаксис, призводить до плутанини, ускладнює читання й вимову та жодним чином не відповідає потребам жінок.

У межах впровадження попереднього циркуляра прем’єр міністра, циркуляр міністерки юстиції Франції від 2 жовтня 2018 року зафіксував обов’язкове використання фемінітивів в юридичних документах (*Madame la secrétaire générale, Madame la députée, Madame la présidente d’une chambre régionale, Madame la directrice des services de greffe, Madame la procureure, assessseure, avouée, jurée, magistrate, avocate, greffière, surveillante pénitentiaire, conciliatrice de justice, inspectrice générale, questrice, présidente-directrice-générale, préfète, gouverneure, médiatrice, administratrice de conseil, modératrice, conseillère générale, chargée de mission, conservatrice du patrimoine, suppléante*) [15].

Нарешті, 28 лютого 2019 року Французька академія переважною більшістю голосів ухвалила двадцятисторінковий звіт спеціальної комісії щодо визнання форм жіночого роду і, як наслідок, використання фемінітивів у назвах професій та офіційних посад, зважаючи на очікування суспільства, де працюючі жінки бажають бачити відповідні назви своєї діяльності [11]. У цьому звіті зайвий раз зазначається, що французька мова схильна до слабкої, мінімалістичної, фемінізації, а то і взагалі до її відсутності, у випадку соціально престижних професій і офіційних посад, де узус залишається консервативним. Однак, під тиском суспільства і з огляду на практику в інших франкомовних країнах та Європейському парламенті, академіки визнали корисним розширення мовної норми. Таким чином, для позначення жінок-професіоналів посади, наукові ступені і звання матимуть форму жіночого роду, але в юридичних документах їх використання залишатиметься необов’язковим. Тобто, використання жіночих форм *professeure, docteure, présidente, chancelière, première ministre* є допустимим, але не прескриптивним, оскільки форсування лінгвістичної еволюції не дозволяє прискорити зміни в суспільстві [11].

Французька академія не дала однозначних рекомендацій, як і не визначила вичерпний список назв професій, офіційних посад, наукових ступенів і звань, оскільки суперечки щодо форми деяких фемінітивів тривають і досі. Показовим є приклад, коли для єдиної чоловічої форми *chef* наразі співіснують варіанти жіночого роду *chêfe, cheffe, chève, cheffesse, chef(f)eresse, cheftaine*. У Канаді вже 40 років використовують форму *la cheffe*, яка, судячи із публікацій в мас-медіа, виграє і у Франції. І, якщо у французьких мас-медіа вже зустрічається *la cheffe d’État, la cheffe de gouvernement, la*

chefe de la diplomatie espagnole, la cheffe de file des sociaux-démocrates то важко передбачити, що буде у випадку із *chef d'état-major, chef d'escadron, chef de bataillon*, для яких поки використовують лише форму чоловічого роду. Якщо *chef* або *maître* виступають в якості прислівника, то вони так само вживаються у формі чоловічого роду: *une chef-cuisinière, une caporale-chef, une sergente-chef, une adjudante-chef, une médecin-chef* або *une médecin en chef, une rédactrice en chef, une conseillère maître, une infirmière major* [12].

Або, інший “делікатний випадок” з іменником *auteur*, коли за виживання у жіночому роді змагаються форми *auteure, autrice* (визначається як більш елітарна), *authoressse* або *autoressse* (характеризується злегка архаїчною). Для Французької академії саме остання форма виглядає найбільш прийнятною, по аналогії із іменниками *poétesse, professeuse, philosopheuse, venderesse*, які існують ще із часів Середньовіччя, оскільки фемінітиви широко вживалися у мові до XVII століття, відколи почалася умисна маскулінізація французької мови задля підкреслення помітності ролі чоловічого роду в мові й посилення значущості ролі чоловіків у суспільстві [17]. Звуження узусу жіночого роду в мові, під приводом непотрібності подібних слів, призвело до зменшення соціальної ролі жінки і нівелювання її значущості. Однак, слід зазначити, що тогочасні фемінітиви вживалися не стільки для позначення професії або посади жінки, а використовувалися здебільшого з метою підкреслення її статусу дружини чоловіка на відповідній посаді (*sénatrice, ambassadrice, ministresse, mairesse, notairesse, doctoresse, maitresse d'hôtel, capitainesse, colonelle, générale, bouchère, boulangère, pharmacienne*). У XX столітті таке вживання зникло і вже існуючі словоформи стали використовуватися для позначення жінок, які займають відповідну посаду, мають відповідне наукове звання або практикують відповідну професійну діяльність. Як уже зазначалося, суфікс *-esse* з часом набув пейоративної конотації і сприймається дискримінаційним, тому в сучасному узусі виграють коротші форми на основі більш загального, мінімалістичного, правила словотвору, де на рід вказує лише артикль (*une ministre, une maire, une bourgmestre, une notaire, une maître des requêtes, une fonctionnaire, une médecin, une poète, une chorégraphe, une chimiste, une archéologue, une impresario*), або класичний покажчик жіночого роду закінчення *-e* (*députée, élue, consultante, experte, gérante, chargée de projet, adjointe administrative, agente auxiliaire, essayiste, écrivaine, conseillère, doyenne*). Хоча в юридичних текстах і досі використовуються форми *demanderesse, défenderesse, bailleresse, venderesse*. Французька академія зрештою визнала, що фемінізований суффікс *-eure* не помітний на слух, не сприймається агресивно і не загрожує структурі мови, тому саме ці форми (*sénateure, procureure, docteur, ingénieure, auteure, professeuse, chercheure, rapporteure, rédacteur, réviseure, superviseure, administrateur, annonceure, directrice générale, directrice opérationnelle, entraîneure*) поступово закріплюються у ділових і адміністративних колах, співіснуючи із класичними (*sénatrice, rapporteuse, chercheuse, rédactrice, réviseuse, administratrice, annonceuse, directrice de l'école, maîtresse d'école, maîtresse de conférences, entraîneuse*) в академічних колах.

Унаслідок зростаючої кількості жінок у воєнізованих структурах, фемінізація поступово укорінюється серед військових (*intendante, caporale, sergente, adjudante, lieutenante, capitaine, commandante, lieutenante-colonelle, colonelle, générale, chevalière d'un ordre*). На флоті опір є стійкішим, там і досі для жінок використовують форми чоловічого роду (*le quartier-maître, le premier maître, le maître principal*) [12]. Звісно, що ті військові професії, які в наш час застаріли і чий назви стали історизмами, навіть не претендують на фемінітиви (*grenadier, lancier, carabinier, cuirassier, hussard*). Натомість, деякі військові функції і далі традиційно позначаються іменниками жіночого роду (*une recrue, une sentinelle, une vigie, une ordonnance, une garde, une estafette*), факт, який зайвий раз свідчить на користь того, що мова розвивається на основі власних внутрішніх законів, а не завдяки авторитарним розпорядженням.

Тому, академіки висловили позицію, що поступово норма встановиться сама, назвавши це “природною еволюцією” французької мови, де будь-які зміни, що мають на меті визнання місця жінки в сучасному суспільстві й її видимість в текстах, є прийнятними, якщо тільки вони не суперечать елементарним і основоположним правилам мови та сприяють її гармонійному розвитку. Наприклад, із низки фемінітивів професій, до яких долучилися жінки під час Першої світової війни, зайнявши місце чоловіків (*aiguilleuse, cantonnière, cheminote, cochère, livreuse, matelote, obusière, ouvrière, porteuse, ramoneuse*) мова сприйняла далеко не всі. Водночас академіки зазначають, що на противагу професії, офіційна посада відокремлена від особи, яка її займає і жодним чином не пов’язана із статтю, вона гендерно-нейтральна, оскільки уособлює соціальну роль, тимчасову і доступну, згідно із законодавством, кожному індивіду. Те саме стосується ступенів і звань. Ця позиція жодним чином не стоїть на заваді фемінізації, якщо це не суперечить мовній еволюції і не виглядає наругою над мовою. Заразом, назви посад, наукових ступенів і звань мають залишатися незмінними й уніфікованими в юридичних текстах [11].

Висновки

Цілком нормально, що мова еволюціонує разом із розвитком суспільства, яке вона покликана обслуговувати. Суперечка щодо фемінізації тексту стала одним із показових факторів соціальних зрушень, які потребують фіксації у мові, а саме широкого використання фемінітивів для валоризації жінки в суспільстві й відновлення гендерно-лінгвістичної рівності. Тоді як гендерно-нейтральна редакція текстів спрямована на дотримання рівності прав жінок і чоловіків у соціумі й усунення дискримінації жінок, принцип, який, на жаль, у наш час доволі часто порушується, попри те, що до процесу долучилися і впливові міжнародні структури. Так, Рада Європи ще в 1990 році ухвалила рекомендації щодо запобігання сексизму в мові “*L’élimination du sexisme dans le langage*”, закликаючи зокрема фемінізувати назви професій. ООН також вимагає вживати фемінітиви на позначення посад своїх службовців на усіх рівнях та членів дипломатичного корпусу, як і дотримуватися гендерно-нейтральної редакції текстів, видавши довідники “*Manuel de rédaction et d’édition de l’Organisation des Nations Unies*” і “*Le langage inclusif*”. ЮНЕСКО теж послідовно намагається забезпечити дотримання рівності між жінками і чоловіками,

зокрема, переглянувши ще в 1994 році всі свої засадничі тексти задля усунення в них будь-яких дискримінаційних редакцій. Слід зазначити, що ситуація поступово змінюється і в Україні. Так, 22 травня 2019 у новій редакції правопису української мови, схваленого Кабінетом міністрів, затверджено використання і найпродуктивніші моделі творення фемінітивів.

Проте, щоб подібні новації прижилися і стали узусною нормою потрібна небайдужість користувачів, які мають стати активними учасниками процесу.

Література

1. Bernard Cerquiglini, *Le Ministre est enceinte ou la grande querelle de la féminisation des noms* (Paris: Seuil, 2018).
2. Hélène Dumais, *Pour un genre à part entière* (Québec: Les Publications du Québec, 1998).
3. Daniel Elmiger, *La féminisation de la langue en français et en allemand. Querelle entre spécialistes et réception par le grand public* (Paris: Honoré Champion, 2008).
4. Jocelyne Fernandez, *Parler femmes en Europe* (Paris: L'Harmattan, 1998).
5. Anne-Marie Houdebine-Gravaud, *La féminisation des noms de métiers* (Paris: L'Harmattan, 1998).
6. Céline Labrosse, *Pour une langue française non sexiste* (Montréal: Les éditions des Intouchables, 2002).
7. Louise-Laurence Larivière, *Pourquoi en finir avec la féminisation linguistique ou à la recherche des mots perdus* (Montréal: Éditions du Boréal, 2000).
8. Thérèse Moreau, *Le langage n'est pas neutre* (Lausanne: ASOSP, 1991).
9. Elianne Viennot, *Non, le masculin ne l'emporte pas sur le féminin* (Editions iXe, 2014).

Джерела ілюстративного матеріалу

10. Académie française, <http://www.langue-fr.net/feminisation/secretariat-academie.htm>.
11. Académie française, *La féminisation des noms de métiers et de fonctions*, http://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf
12. Académie française, *Le Dictionnaire* (9e édition), <http://www.academie-francaise.fr/le-dictionnaire-la-9e-edition/exemples-de-mots-nouveaux>
13. Banque de dépannage linguistique, <http://bdl.oqlf.gouv.qc.ca/bdl/>
14. Belgique. Communauté française de Belgique, *Mettre au féminin. Guide de féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre* (Bruxelles: Direction générale de la Culture et de la Communication & Service de la langue française, 1994), <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/>
15. Nicole Belloubet, *Circulaire sur la féminisation émis par le Ministère de la Justice*, Édition officielle, Paris, JORF, 2 octobre 2018, <http://www.textes.justice.gouv.fr/recherche.html>
16. Bureau de l'égalité des droits entre hommes et femmes de la république et canton de Genève, *Dictionnaire féminin-masculin des professions, titres et fonctions électives* (dir. par Th Moreau) (Genève: Métropolis, 1991).
17. Centre national de la recherche scientifique. Institut national de la langue française. *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*. (dir. par B. Cerquiglini) (Paris: La Documentation Française (Comité de féminisation. CNRS- INALF), 1999), <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/994001174.pdf>
18. Déclaration de l'Académie française du 10 octobre 2014, *La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres Mise au point de l'Académie française*, <http://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie>

19. Pascal Gygax, *Guide du langage féminisé et épiciène* (Lausanne: Université de Lausanne, 2018), https://www.unil.ch/egalite/files/live/sites/egalite/files/Egalite_UNIL/Publications%20et%20liens/Guide_mots_egalite_2018.pdf
20. Marie-Louise Moreau, *Mettre au féminin*, <https://www.fnac.com/livre-numerique/a11353466/Marie-Louise-Moreau-Mettre-au-feminin>
21. Thérèse Moreau, *Écrire les genres. Guide romand d'aide à la rédaction administrative et législative épiciène* (Genève: DF-SPPEgalité-CLDE, 2001), <http://www.equality.ch/f/publications/main.htm>
22. Édouard Philippe, *Circulaire du 21 novembre 2017 relative aux règles de féminisation et de rédaction des textes publiés au Journal officiel de la République française*, Édition officielle, Paris, JORF, n°0272, 22 novembre 2017, texte n°4, <https://www.legifrance.gouv.fr>
23. Québec. Office québécois de la langue française, *Avis de recommandations "Féminisation des appellations de personnes et rédaction épiciène"*, Gazette officielle du Québec, 150e année, n°27, Partie 1, 7 juillet 2018, <https://www.oqlf.gouv.qc.ca/ressources/bibliotheque/officialisation/avis-goq-feminisation20180707.pdf>
24. Québec. Office de la langue française, *Avis de recommandation "Féminisation des titres"*, Gazette officielle du Québec, 28 juillet 1979.
25. Québec. Office de la langue française, *Avis de recommandation "Féminisation des titres: affichage des postes"*, Gazette officielle du Québec, 28 mars 1981.
26. Université de Genève, *La directive de rédaction épiciène et inclusive*, Genève: (UNIGE), 2020. <https://www.unige.ch/rectorat/egalite/ancrage/epicene>